

สตรีในสังคมไทยสมัยใหม่: ศึกษากรณีสตรีซึ่งประกอบอาชีพพยาบาล(พ.ศ. 2439-2485)

นางสาว ัญฐวดี ชนะชัย

ศูนย์วิทยทรัพยากร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคำหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชาประวัติศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2530

ISBN 974-567-811-2

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

012625

I 10298344

WOMEN IN MODERN THAI SOCIETY: A CASE STUDY OF WOMEN
IN THE NURSING PROFESSION (A.D. 1896-1942)

Miss Nutthavadee Chanachai

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts

Department of History

Graduate School

Chulalongkorn University

1987

ISBN 974-567-811-2

หัวข้อวิทยานิพนธ์ สตรีในสังคมไทยสมัยใหม่: ศึกษากรณีสตรีซึ่งประกอบอาชีพ
 พยายามาด (พ.ศ. 2439-2485)
 โดย นางสาวฉัฐวดี ชนะชัย
 ภาควิชา ประวัติศาสตร์
 อาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์ฉลอง สุนทราวาณิชย์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยนี้เป็นส่วน
 หนึ่งของการศึกษาค้นคว้าหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

[Signature] คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
 (ศาสตราจารย์ ดร.ถาวร วัชรภักย์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

[Signature] ประธานกรรมการ
 (รองศาสตราจารย์ จิตติมา พิทักษ์ไพรวรรณ)

[Signature] อาจารย์ที่ปรึกษา
 (อาจารย์ฉลอง สุนทราวาณิชย์)

[Signature] กรรมการ
 (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุวดี ชนประสิทธิ์พัฒนา)

[Signature] กรรมการ
 (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พิพาตา ยิ่งเจริญ)

ในช่วงแรก บทบาทและสถานภาพของอาชีพพยาบาลมิได้รับการยอมรับ
จากสังคมเท่าใดนัก แต่ต่อมาได้มีความพยายามที่จะยกย่อง อาชีพพยาบาลให้สูงขึ้น
ทั้งโดยวิธีการส่งเสริมจากชนชั้นสูง และโดยการร่วมมือกันของผู้ประกอบอาชีพพยาบาล
โดยการจัดตั้งสมาคมนางพยาบาลแห่งกรุงสยามในปี พ.ศ. 2470 ซึ่งนับเป็นจุด
เริ่มต้นที่สำคัญของการปรับเปลี่ยนบทบาทและสถานภาพของสตรีซึ่งประกอบอาชีพพยาบาล
ในสังคมสมัยใหม่อย่างแท้จริง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Thesis Title Women in Modern Thai Society: A Case Study of
 Women in the Nursing Profession (A.D. 1896-1942)

Name Miss Nutthavadee Chanachai

Thesis Advisor Chalong Soontravanitch

Department History

Academic Year 1986

ABSTRACT

The situation and role of women in modern Thai society are different from in the past, as the case of the nursing profession clearly demonstrated. This thesis therefore proposes to assess the status and role of Thai Women in modern society by using the nursing profession as a case study, and to analyse the factors leading to the growth of this profession.

The research undertaken reveals that the important factor which enabled women to become professional nurses was the support given by the elite to the establishment of hospitals and to nursing studies. This support derived from the elite's growing acceptance of western medicine and midwifery, together with its increased valuation of human life. As for the increase in numbers of women in the nursing profession, this was made possible by several factors: the military's reliance on nurses, the opening of a missionary nursing training school, and provided by the Rockefeller Foundation, and changes in the way women regarded professional work in modern Thai society.

At first the nursing profession was not sufficiently recognized or accepted by the rest of society. But subsequently efforts were made to raise its status, both through support from the elite, and through the founding of "Samakhom nangphayabarn haeng krung sayam" (Siam Nursing Society) in 1927. This event can be regarded as being the true starting point of changes in the status and role of woman nurses in modern Thai society.

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กติกกรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาจากอาจารย์ ฉลอง สุนทรวาณิชย์ ที่กรุณาว่าเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ตลอดจนให้คำปรึกษาในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ด้วยความอดทนและ เมตตาอย่างยิ่ง

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ อธิมา พิทักษ์ไพรวรรณ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา และผู้ช่วยศาสตราจารย์ พิพาทกา ยังเจริญ
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ที่กรุณาให้คำแนะนำ ข้อคิดเห็น ตลอดจนคำวิจารณ์อันมีค่ายิ่ง
ต่อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

คุณูปการจากการ ศึกษาและการทำงานในครั้งนี้เป็นผลของความกรุณา
จากคณาจารย์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
และคณาจารย์จากสาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ตลอดจน คำร่า งานเขียน ในทางวิชาการอันทรงค่ายิ่งของนักวิชาการในสาขาต่าง ๆ

ขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์ สายชล วรณรัตน์ และอาจารย์
ดร.ธีรวัฒน์ ฃ ป้อมเพชร ที่กรุณาให้คำแนะนำอันมีค่าและเป็นประโยชน์ต่อวิทยานิพนธ์
เป็นอันมาก ความกรุณาที่ได้รับจากอาจารย์เป็นสิ่งที่ผู้เขียนมิอาจลืมเลือนได้

คำแนะนำ ข้อคิดเห็น ตลอดจนข้อถกเถียงในทางวิชาการที่ผู้เขียนได้รับ
จากคุณสุทธาชัย ยิ้มประเสริฐ คุณอรณจักร สักยานุรักษ์ คุณมานพ ถาวรวัฒน์สกุล
คุณภัทรพร ช้างแก้ว คุณคณิงนิตย์ ทั้งใจตรง คุณศรีสุพร ชวงสกุล และเพื่อน ๆ
นิสิตปริญญาโท ทั้งรุ่นพี่และรุ่นน้องอีกหลายคน ซึ่งมีได้กล่าวนามไว้ ณ ที่นี้ เป็นผลให้
วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ ผู้เขียนรู้สึกซาบซึ้ง "น้ำใจ" ของเธอและเขาเป็น
อย่างยิ่ง

ความรัก ความช่วยเหลือ และความเอื้ออาทรจากเหล่ากัลยาณมิตร
นอกวงการประวัติศาสตร์ คือคุณกรรณิกา นิตยภักดิ์ คุณบุษยา ฤทธิศักดิ์ และ
คุณวิวี เกษะพิพัฒน์ชัย ที่มีต่อผู้เขียนตลอดเวลา อันยาวนานที่ได้คบกันมา ทำให้

ผู้เขียนมีกำลังใจที่จะต่อสู้กับอุปสรรคและความยากลำบากที่ย่านเข้ามา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเวลาการศึกษาและการทำวิทยานิพนธ์ ประสบการณ์ร่วมกันของเรา ในระหว่างนี้จะอยู่ในความทรงจำของผู้เขียนตลอดไป

ขอขอบคุณ คุณชมนาค สุขเจริญ คุณอรสรา สายบัว และเพื่อนธรรมศาสตร์ อีกหลายคนที่กรุณาให้คำแนะนำ และกำลังใจแก่ผู้เขียนเสมอมา

บุคคลอีกหลายคนที่มีได้กล่าวนามถึง ซึ่งเขาเหล่านั้นเป็นผู้ที่มีส่วนช่วยเหลือ ให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลง เป็นรูปเล่มออกมาได้ ขอได้รับความขอบคุณจากผู้เขียน

สำหรับ คุณพ่อ คุณแม่ พี่สาวและน้องชายที่ให้ความรัก ความอบอุ่น และกำลังใจ ตลอดเวลาอันยาวนานของการศึกษา แรงสนับสนุน "ครอบครัว" เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้การทำงานในครั้งนี้สำเร็จลงได้

ฉัตรวดี รัชชัย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการตารางประกอบ

หน้า

ตารางที่

- 1 ตารางแสดงจำนวนผู้สำเร็จการศึกษา จากโรงเรียนพยาบาล
3 แห่งที่ได้มีการเปิดสอนขึ้น 83
- 2 ตารางแสดงการขยายตัวของหน่วยงานราชการ
ที่รับผู้เป็นพยาบาลไปทำงาน (พ.ศ. 2436-2453) 86

ศูนย์วิทยพัชร์พยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ฉ
กิตติกรรมประกาศ	ช
รายการตารางประกอบ	ญ

บทที่

1	บทนำ	1
2	สตรีไทยกับความเปลี่ยนแปลงในยุคการพัฒนาประเทศไทยให้ทันสมัย...	4
	1. ลักษณะพื้นฐานของสังคมไทยกับบทบาทของสตรี	4
	1.1 ปัจจัยในค่านิยมโครงสร้างของสังคม	5
	1.2 อิทธิพลของคคิทางพุทธศาสนาแบบไทยที่มีต่อสตรี	9
	1.3 ขนบธรรมเนียมประเพณีในสังคมไทย	11
	2. ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ในสมัย	
	รัตนโกสินทร์ อันมีผลกระทบต่อบทบาทของสตรี	12
	3. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ในสมัย	
	ปฏิรูปประเทศและผลกระทบต่อสตรี	16
	4. การเข้ามามีส่วนร่วมของสตรี โดยอาศัยการศึกษาแผนใหม่ ..	18
3	การเกิดและการขยายตัวของสตรี ซึ่งประกอบอาชีพพยาบาล	
	ตั้งแต่ พ.ศ. 2439 ถึง พ.ศ. 2485	22
	1. ปัจจัยที่ทำให้มีการส่งเสริมการศึกษาวิชาพยาบาล	22
	1.1 การรับรู้แพทยศาสตร์และการผุงครรภ์สมัยใหม่	
	ตั้งแต่รัชกาลที่ 3 - รัชกาลที่ 5	22
	1.2 การเห็นคุณค่าของชีวิตมนุษย์ของชนชั้นสูง	40
	2. การขยายตัวของสตรี ซึ่งประกอบอาชีพพยาบาล	
	ในรัชกาลที่ 6 ถึง พ.ศ. 2485	48

บทที่		หน้า
	2.1 การพยาบาลเพื่อการทหาร	48
	2.2 การเปิดโรงเรียนพยาบาลของมิชชันนารี	56
	2.3 การรับความช่วยเหลือจากมูลนิธิร็อกกีเฟลเลอร์ : การปรับปรุงการพยาบาลให้เข้าสู่ระบบสากล (พ.ศ. 2465 - 2478)	61
	2.4 การเกิดทัศนคติของสตรีต่อการประกอบอาชีพ ในสมัยสังคมสมัยใหม่	65
4	สถานภาพและบทบาทของสตรี ซึ่งประกอบอาชีพพยาบาล ในสังคมไทยสมัยใหม่	70
	1. การยกระดับสถานภาพของสตรี ซึ่งประกอบอาชีพ พยาบาล	70
	1.1 การสร้าง "แบบอย่างอุดมคติ" ของอาชีพ พยาบาล	70
	1.2 การจัดตั้งสมาคมนางพยาบาลแห่งกรุงสยาม : องค์กรของสตรี	75
	2. การขยายบทบาทของสตรี ซึ่งประกอบอาชีพพยาบาล	81
	2.1 การขยายจำนวนและขอบเขตของอาชีพพยาบาล	81
	2.2 อาชีพพยาบาลกับการทหาร เพื่อป้องกันชาติ	88
	3. อาชีพพยาบาลกับบทบาทและสถานภาพของสตรี	92
5	บทสรุป	95
	บรรณานุกรม	101
	ภาคผนวก	112
	ประวัติผู้เขียน	126